

Egyházi adó a magyar prot. egyházakban.

A „Jogállam“ folyó évi 1-ső füzetében Dr. Wekerle Sándor, Magyarország volt miniszterelnöke és pénzügyminisztere, „az egyházi adók rendezéséről“ czímen egy igen tanulságos értekezést tett közzé.

Az értekezés gyakorlati czélokot követ: az 1893-ban megindult „egyenes adóreformok“-kal áll szoros összefüggésben. Már abban az emlékiratban, melyet Dr. Wekerle Sándor, mint a pénzügyminisztérium vezetésével megbízott miniszterelnök az egyenes adóreformok tárgyában összehívandó szakbizottsághoz intézett, ott olvashatjuk a következő szavakat: „De még inkább elviselhetetlenné teszik sok helyütt a közszolgáltatásokat az egyházi adók, melyek különösen *a párbérben* a szegényebb sorsú néposztályra szerfelett nagy terheket rónak és sok esetben egymagukban véve többet tesznek ki, mint az összes többi szolgáltatások együttvéve.“ Ezek alapján mondja tovább, hogy az egyenes adó reformműveletét ki kell terjeszteni az egyházi szolgáltatatóokra is, „amennyiben az állam azoknak behajtásánál segédkezik.“ És pedig „az illetékes faktorok meghallgatásával és egyetértésével előkészítendő külön törvények által kell azoknak mérvét, kezelését és behajtását rendszeresen szabályozni.“

Ime ezekben az előzményekben találjuk meg Dr. Wekerle Sándor fent hivatolt értekezésének a gyakorlati jelentőségét. De van amaz értekezésnek elvi fontossága is. Dr. Wekerle Sándor az egyházi adó jogalapját *a legfőbb kegyuri jogra vezet vissza* s határozottan kimondja, hogy a „legfőbb kegyuri jogra vezethető vissza jogfejlődésünkben az autonóm egyházak s jelesül a protestáns egyházak adózási joga is.“ Szerinte a parochiális kötelék

adja a jogalapot az egyházi szolgáltatásokra, már pedig a „parochiális kötelékbe tartozók szolgáltatásainak megállapítása hazai jogfejlődésünk szerint kétségtelenül a legfőbb kegyuri joghoz tartozott.“ Ezen az alapon lesznek az egyházi szolgáltatások közkötelességgé s a nélkül az egyházi szolgáltatásoknak ingatag lenne az alapja, sőt „lehetetlenné válnék egyházaknak alapítása vagy fentartása ott, hol a hívők önkényt nem vállalnának kötelezettséget magukra.“ Az egyházközségi szolgáltatások megállapítása, közigazgatási behajtása is a legfőbb kegyurnak a szolgáltatások megállapítására vonatkozó jogából folyik stb.

Nem idézhetek többet az említett értekezésből, mert nem engedi a hely szűke. De ennyi is elég arra, hogy lássuk az értekező felfogását, mely szerint a protestánsok önadóztatási joga a legfőbb kegyuri jog folyománya, melyet a protestáns egyházak átruházott hatáskörben gyakorolnak.

Ez a felfogás — nézetem szerint — nem helyes. A kánonjog és a kánonjogi álláspont által befolyásolt hazai törvényhozás, mely utóbbi különben a protestáns egyházakat alig érinti, nem szolgáltatathatnak ahhoz kellő alapot, hogy a protestánsok autonómiáját s ebben az önadóztatás jogát a legfőbb kegyuri jogra lehessen vissza vinni. Különben felesleges is protestánsok egyházi adózásának állami rendezése czéljából ezen egyházak autonómiáját érinteni, mivel a legfőbb kegyuri jogból leszármaztatott jogok egyébként is leszármaztathatók, az autonomia sérelme nélkül.

* * *

Hazai közjogunk szerint a legfőbb kegyuri jog *specificus* róm. kath. tartalommal bír és csakis a róm. kath. egyházra vonatkozik. Királyi felségjog az, épen úgy mint általában az egyházak körüli felségjogok (*iura circa sacra*), de mégis az utóbbiaknak csak egy része, mert a királyt csak a róm. kath. egyház körül illetik meg. Sőt a legfőbb kegyuri jog, a magyar közjog szerint, a *iura circa sacra* határait túl is lépi és oly dolgokra is kiterjed, melyek a róm. kath. egyházjog szerint a *causae mere-ecclesiasticae* körébe tartoznak.

Ily körülmények között a protestáns egyházak autonomiáját, annál inkább ennek egyes alkatrészeit a legfőbb kegyuri jogból deriválni nem lehet. Nem lehetne még akkor sem, ha a legfőbb kegyuri jogon hazai közjogunk nem a királynak a róm. kath. egyházkörűli felségjogát értené, hanem általában mindazokat a felségjogokat, a melyek a *iura circa sacra* körébe tartoznak, a melynek két csoportját a *ius cavendi* és a *ius advocatiae* alkotja. Nem pedig azért, mivel a magyar protestáns egyházak autonomiája, a történelem tanusága szerint, már százados multtal bír, midőn elismertetett, sőt ez az elismerés sem elismerés a szó szoros értelmében, hanem csak megvédélmezés a róm. kath. egyház illetéktelen tulkapásaival szemben. Tény az is, hogy az autonomiának így formáját, mint tartalmát maguk az egyházak fejtették ki; egyes uralkodókkal szemben meg is védélmeztek. A pápens ellen vivott kemény tusáknak sem lett volna jogalapja, ha a protestánsok autonomiája a legfőbb kegyuri jogból származik és csak átruházott jellegű.

Az autonomia és ennek minden egyes alkatrésze, tehát a parochiák határainak megvonása, új parochiák létesítése s az önadóztatás is, a magyar prot. egyházaknak olyan eredeti sajátja, mint a magyar államnak az ő alkotmánya. Semminemű felségjogból nem deriválható. De mert a prot. egyházak mindenha elismerték az állam souverainitását: azért az autonomia nem korlátlan. Az állami érdekek védelmében gyakorolt legfőbb felügyeleti jog, mint a *ius cavendi* egyik alkatrésze, korlátolja a protestánsok autonomiáját is. De csakis annyiban, hogy ez állami érdekeket nem sérthet.

Az 1608. k. e. I. t.-czikk 2. §-a, midőn azt rendeli, hogy „mindenik val'ásfelekezetnek a maga hitét valló előljárói vagy superintendensei legyenek“: egyenesen elismeri a protestánsok autonomiáját, sőt közölök azokat, kik még eddig nem szervezkedtek, a szervezkedésre utasítja. Nincs törvény, mely a protestánsok ezen jogát megszorítaná. Az 1790/1. XXVI. t.-czikk, melynél az újabb időben nem szeretnek még politikusaink sem tovább nézni, szintén biztosítja az autonomiát a legfőbb felügyeleti jog gyakorlásának korlátja és oltalma alatt.

A protestánsok parochia-állítási jogát régebben egyetlen törvény sem korlátozta. Az articuláris és nem articuláris helyek között való külömbségételt a magyar Corpus Juris nem ismeri. A fejedelmi absolut hatalomtól származik az 'és jogalapja is a nyers erőszakban van, azaz tehát jogalapja nincs. Az 1790/1. XXVI. t.-cikk megszüntette a fejedelmi önkény eddigi tulkapásait és épenugy elvette a királyi pátensek, resolutiók és explanátiók erejét a protestánsok egyházi ügyei terén, mint ahogy megszüntette az 1790/1. XII. t.-cikk az állami kormányzat terén. Tény, hogy a Leopoldina Explanatio és a Carolina Resolutio megtették a fenti megkülönböztetést, de ezeket az önkényes rendeleteket közjogilag érvényeseknek elismernünk nem lehet.

A protestánsok önmegadóztatási joga egyidejű a protestáns egyházközségek és a protestáns önkormányzat keletkezésével. A protestánsná lett hívek eleinte ugyanazon egyházi terheket viselték, a melyeket a hívek korábban, a róm. kath. vallás egyeduralma korában hordtak. Mégis azzal a külöbbséggel, hogy míg korábban ezek az egyházi szolgáltatások folyhattak a legfőbb kegyuri jogból, később a protestánsoknál már nem, mert a királyok a protestánsoknak nem kegyurai, hanem üldözői voltak. A ki az 1604. évi XXII. t.-cikket szentesítette, a kik ellen az 1606. 1621. 1645. évi békeczikkelyeket fegyverekkel kellett kivívni: azok nem lehettek a prot. egyházaknak legfőbb kegyurai s nem bírhattak a protestáns egyházak felett legfőbb kegyuri joggal.

A protestánsok önmegadóztatási jogát nem érinti, hanem mint tényt említi az 1647. XII. és 1790/1. XXVI. tcz. Ezért azt ezekből nem is lehet levezetni. De nem lehet azt más törvényből sem, mert az nem törvényből, hanem az ősi autonomiából folyik. A kinek joga van a maga ügyeit igazgatni, annak joga van az erre szükséges költségek előszerzésére is. Autonomia és önmegadóztatási jog egymástól elválaszthatatlanok.

Az egyházi adónak közszolgáltatási jellege és közjogi természetete pedig a prot. egyházaknál onnan származik, mert ezek az egyházak közjogi testületek. Mikor az illető egyházakat alkotó vallásfelekezetek bevett felekezetekké lettek, ezzel a ténnyel nemcsak a vallás szabad gyakorlatát nyerték meg, hanem az

állami oltalomra és támogatásra való jogot is. Ez történelmi fejlődés eredménye. És mert a prot. egyházak közjogi testületek a megfelelő békekötések és törvényczikkek következtében, azért egyházi szolgáltatásaik behajtásánál az állami hatalom végrehajtó szervei segédkezet nyújtani kötelesek. A jövőben elismerendő vallásfelekezetek egyházi szervezetei épen a miatt nem lesznek soha közjogi testületek, hanem csak magánjogiak.

A protestáns egyházak önmegadóztatási joga az autonómiának, ezen egyházi adónak közszolgáltatás természete pedig a prot. egyházak közjogi testületjellegének a folyománya.

A protestáns autonómiából folyik az is, hogy az egyházi adóviselési köteleességet nem lehet a parochiális kötelékhez csatolni. Ez róm. kath. felfogás volna, mivel ott egyházi adó csakis a parochus sustentatiója alakjában ismeretes. Vannak ugyan másfajta egyházi adónak nevezhető szolgáltatások is, de ezek nem képezik a híveknek állandó, évenként visszatérő terhét. Ellenben a prot. egyházak mindennemű szükségleteinek hordozásában részt vesznek a hívek. A felsőbb egyházi igazgatás költségei is nagy részben az egyházi adóból telnek ki.

Épen ezért a prot. autonomia szempontjából kifogásolnunk kell az egyházi adónak a parochiális kötelékhez való kapcsolását. Nálunk az egyházi adó alapja az egyházhoz és nem az egyházközséghez vagyis a parochiához való tartozás. Az adó tulnyomó része parochiális szükségletekre fordítatik ugyan, de nem csak arra. Az nem alterálja az egyházi adónak személyes adó jellegét, csak azt zárja ki, hogy a parochiális terheken túl eső adórészlet hordozásának köteleessége az állami közigazgatási bíróságok felülbírálata alá legyen vonható. Egyházainknak kétségtelen joga volna ahhoz, hogy hívei összes adóját commassálja és úgy oszssa ki a szükségletek szerint. Ez az autonomia természetéből folyik. És ha egyházaink az egyes egyházközségek u. n. budget jogát tiszteletben tartják, ez a mi autonómiánk jellegéből, nem pedig a parochiális kötelék külön jogi természetéből folyik.

Az egyházi adóztatásban fekvő autonomia, mint maga az egész autonomia is, nem korlátatlan. Az államnak feltétlen joga

van ahhoz, hogy az állampolgárokat ne engedje egyházi adóval agyonsulytoltatni. De ez a joga a protestánsokkal szemben nem a legfőbb kegyuri jogból, hanem a legfőbb felügyeleti jogból folyik és szoros összefüggésben áll az egyházvédjoggal, a melyből folyólag kötelessége az államnak, hogy az egyházi adóztatás jogának korlátozása folytán a fedezetöktől elesett egyházi szükségleteket önmaga pótolja. Ezt követeli a bevett vallásfelekezetek tökéletes egyenjogúsága, az állam által egyes vallásfelekezetekkel szemben teljesített anyagi segélyezés, gazdag adományozás tényével kapcsolatosan; de ezt követeli a bevett vallási jelleg önmagában is, mivel a receptióval az állam az illető vallásfelekezeteket s ezek egyházait az alkotmány kiegészítő részévé tette s a maga valláserkölcsi feladatainál munkatársakul fogadta.

A prot. egyházak önmegadóztatási jogának állami érdekből való korlátozását látjuk már a türelmi rendeletben, midőn az anyaegyházközségek felállításának lehetősége 100 családhoz kötöttet. Ebben az nyert kifejezést, hogy kevesebb család, illetőleg adózó csak nagy megterhelhetés mellett tudna egy rendes parochiát fenntartani. A fejedelem tehát, hogy az adózó nép — vagyis inkább a kincstár — érdekeit megvédje, felállította ama korlátot. Az 1790/1. XXVI. t.-cikk, bár nem szól lélek vagy családszámról, de mégis a hívek anyagi erejétől teszi függővé a rendes parochia állítását.

De ha az önadóztatás jogának korlátozásával találkozunk is, nem látjuk a multban az ezzel járó anyagi segélyezést. Mindenki tudja, hogy ennek oka abban volt, hogy hazánkban, a XVII. századbeli törvények ellenére, a róm. kath. vallás uralkodó vallás gyanánt szerepelt. Mihelyest ennek a jogtalan állapotnak véget vetett a korszellem: a 1848 XX. t.-cikkben helyt talált az állami segélyezés is.

A prot. egyházak önadóztatásával kapcsolatban az ezen adók behajtása végett szükséges közigazgatási eljárást az állam, a ki a segédkezést adja, tetszése szerint szabályozhatja. Csak egyet nem tehet: t. i. ha valamely egyházi adótartozás tényleges fenállása egyházhatóságilag szabályszerint igazoltatott, nem vizsgálhatja felül ezen egyházhatósági határozatot, illetőleg nem

vonhatja a maga vizsgálata alá azon adótartozást sem mértéke, sem jogalapja tekintetében. Ha állami törvényhozás útján szabályoztatnék az egyházi adókulcs: akkor az adómennyiség igenis felülbírálat tárgya lehet, de a követelt tartozás jogalapja ekkor sem. Arról gondoskodhatik az állam, hogy az illető egyház kebelében legyen hatóság, mely az ilyen contentiosus ügyekben ítélkezzék a fenálló s a király által legfőbb felügyeleti jogánál fogva helybenhagyott egyházi törvények szerint, a minthogy ilyen hatóság már van is az ev. református és ág. hitv. evangélikus egyházak közigazgatási bíróságaiában: azonban az állam közigazgatási hatóságainak, illetőleg közigazgatási bíróságának az ilyen ügyekbe való beavatkozását az autonomia természeté egyenesen kizárja. Nem mondom, hogy minden autonomiáé; mert p. o. a netalán létesítendő róm. kath. autonomiával, mely csakis a legfőbb kegyuri jogból átruházás által keletkezhetik, még össze lehetne egyeztetni; de a protestáns egyházaknak eredeti, saját és nem származékos, nem a legfőbb kegyuri jogból fakadó, sőt azzal ellentétben, annak ellenére létrejött autonomiája mellett meg nem állhat.

Fejtegetéseim rövid summája az, hogy a protestáns egyházak önmegadóztatási joga hazánkban az ő autonomiájukban gyökerezik és sem e jog maga, sem annak alapja az autonomia nem a legfőbb kegyuri jog folyománya, hanem az illető egyházaknak önmagukból, saját hitelveikből, a történelmi multban, az adott viszonyok között kifejtett saját és eredeti tulajdona. Mindazonáltal a prot. egyházak autonomiája nem zárja ki azt, hogy az állam az önmegadóztatás elé állami közérdekből némi korlátokat ne vonhasson, hogy a segédkezés módozatait a behajtás körül ne szabályozhassa: csak hogy a szabályozás csak az alakszerűségekre, a korlát a mértékre vonatkozhatik, ellenben a jogalap kérdésére sem egyik, sem másik befolyás illetőleg beavatkozás ki nem terjedhet.

Pokoly József.